

Stancho G. Stanchev, Veliko P. Petrov,

FORMATION OF CREATIVE PERSONALITIES IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL QUALIFICATION OF ARTILLERY SPECIALISTS

Stancho G. Stanchev, Veliko P. Petrov

*Faculty of Artillery, Air Defense and Communication and Information Systems,
National Military University, Shumen, Bulgaria, stanchev_sg@abv.bg, veliko_pp@abv.bg*

Abstract: *The focus of the report is the work on improving the quality of training, which is achieved through a balance and interconnection between the motivation of teachers, cadets and the introduction of innovative teaching methods.*

Key words: *education, organization of the learning process, teaching.*

ФОРМИРАНЕ НА ТВОРЧЕСКИ ЛИЧНОСТИ В СИСТЕМАТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ НА АРТИЛЕРИЙСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ

Станчо Г. Станчев, Велико П. Петров

Променящите се основни параметри на международната и националната сигурност определят нови по характер и съдържание изисквания към Въоръжените сили и военния професионализъм. Като сложен комплекс от качества, професионализмът зависи от редица фактори и условия, изисква значителни усилия, време, талант, упоритост и организираност. Неговата основа се залага в системата на обучение и възпитание във военния университет, проверява се и се утвърждава във военната практика и дава своите резултати на един по-късен етап от развитието на офицерската професия.

Комплексното изучаване на реализацията на випускниците от специализация полева артилерия във военните формирования, оценката и реакцията на съответните командири поставя проблема с професионалната квалификация на артилерийските специалисти и по-специално практическите навици и умения, организационните способности и качества за ръководство и управление на подчинените подразделения. Ето защо е необходимо привеждането на образователната дейност в съответствие с тези изисквания и потребности на военните формирования. Това поставя на преден план въпросите за непрекъснатото усъвършенстване и актуализация на учебното съдържание на учебните програми.

При анализа на заложените в програмите цели и задачи за постигане, е видно, че на всяка учебна дисциплина са поставени две цели. Първата е да се дадат на обучаемите определени пълни и задълбочени познания по учебния материал, а втората е те да придобият навици и умения за извършване на определени практически действия. За осъществяването на тези две цели от обучаемите се изиска решаване на две важни основни задачи: да знаят и да умеят. Първата се постига чрез изучаване на теоретичен материал по основното съдържание на учебната дисциплина. Вто-

рата задача се постига чрез създаване на умения за поставяне на задачи на подчинените подразделения и тяхното управление в хода на операциите. Отделна задача е за създаването на умения за работа в екип. Смята се, че по този начин обучаемите ще придобият необходимите умения за качество в своята по-нататъшна работа, наречено майсторство. Ако се направи анализ на целите и задачите, залегнали в учебните програми, ще се види, че обучаемите на изхода от обучението си в НВУ ще бъдат добри изпълнители на задълженията си на първите длъжности във формиранията. Това може да бъде много добро равнище за завършващите курсанти и тяхната реализация в малките тактически формирования - взвод и батарея, но дали е достатъчно?

Възниква въпросът придобитото майсторство при изпълнение на служебните задължения достатъчно ли е за качествена и ефективна работа в различните звена от йерархичната структура в армията. Отговор може да се получи, ако се анализира цялостната дейност в работата на артилерийските специалисти - особено при тяхното обучение в НВУ. Изводите са, че „компетентностите на обучаемите се получават като съвкупност от способности, качества и свойства, необходими за работа във военните формирования”.

Обучението за творческо прилагане на съвременни методи за изпълнение на поставените задачи следва да стане основна и най-важна част от целия образователен процес. Това може да се постигне само ако обучаемите се учат да бъдат творчески личности и всяка задача се решава с прилагане на творчество, без да се повтарят стари постулати.

Творческото мислене във военното дело е насочено към разработване и внедряване на нови способности и форми на въоръжената борба, усъвършенстване на обучението и възпитанието на личния състав, към ефективно използване на въоръжението и техниката, поддържане на висока бойна готовност на формированията за изпълняване на задачите и др.

Творческата активност на военнослужещите е една от важните задачи при тяхното обучение и в практическата им дейност. Ето защо в постигането на творческо мислене от обучаемите в НВУ възникват много въпроси, които следва да се решават в процеса на тяхното обучение и формирането им като лидери и творчески личности. В творческия процес се определят няколко важни етапа: възникване на проблем; търсене на идеи за неговото решаване, доказателства и разработване на идеите за конкретизиране на проблема; реализиране на идеите и формулиране на препоръки за бъдещи действия. При решаването на даден проблем възникват противоречия между желаното и действителното, наличното и исканото, целта и ограничените средства за постигането ѝ и др. Много често обучаемите следва да използват своята интуиция и да правят аналогии с други дейности. В хода на обучението трябва да се учат да издигат своите идеи, първоначално като хипотези, които са нужни за доказателства и потвърждаване на идеите.

Формирането на творчески личности и сложността в обучението предполага редица особености в цялостната дейност за тяхното създаване.

Първо, творчеството се характеризира с много сложна дейност, съставена от няколко елемента: научно творчество (познаване на закономерностите на въоръжената борба, бойната обстановка и тяхното влияние върху морално-психическото състояние на личния състав на своите подразделения и на противника); педагогическо творчество (умение да се оказва въздействие върху хората при подготовката и воденето на операциите); организаторско творчество (умение за сплотяване, за работа в екип, насочване на усилията към важните задачи и способност да се поема отговорност за взетите решения).

Второ, творчеството на военния ръководител се характеризира със силно ограничено време за решения и за тяхното изпълнение.

Трето, творчеството е свързано с висока отговорност за живота на много хора.

Четвърто, творчеството е свързано и с постоянно изменящата се обстановка в операцията, а това обуславя появата на нов проблем, който следва да се решава в дефицит от време и ресурси.

В хода на обучението трябва да се търси развитие на всички видове и равнища на творческо мислене. Това следва да се извършва в класните и извънкласните занятия. Възпитанието на обучаемите на творчество зависи не толкова от получените знания, колкото от способите за това и проявената степен на активност в този процес от обучаемите и преподавателите.

Това налага в хода на обучението да се прилагат все повече активните форми, които способстват в максимална степен за формиране на творческо мислене у обучаемите. Те не трябва да бъдат водени за ръка в детайлите на военната наука, а да се ръководи и развива творческото начало в тях. Защото самото натрупване на знания не означава, че могат самостоятелно и творчески да се прилагат. Ето защо обучението следва да е насочено към въпроси от страна на обучаемите, а и да се научат сами да търсят отговори на тях. Обучението може да се раздели на „индивидуално и колективно, което да отчита необходимостта от подготовката на лидери и да подготвя екипи за съвместна работа”. Само тогава ще се открие новото и ще се развие творческо мислене от бъдещите артилеристи.

За да се обучават на творческо мислене, на обучаемите следва да се поставят задачи за достигане на качество в дейността им, което да преминава през няколко стъпки на познавателната дейност: да знаят, да разбират, да използват, да анализират, да систематизират и да оценяват – приложение № 5. Следвайки тези стъпки, обучаемите в края на обучението ще се превърнат в творчески личности.

Майсторството и творчеството следва да се определят като главни критерии за ефективност в обучението на военните специалисти. Очевидно е, че за постигане на необходими умения за качество в работата „майсторството” има две важни стъпки: да се знае и да се умее, а за постигане на критериите за ефективност на обучението „творчество” е необходимо:

- изработване на определен стил на мислене, който позволява да се анализират проблемите и да се намери най-точното и икономично решение; обучаване на изкуството да се използват знанията; реализация на методите за организиране на мисленето и развитие на качества, създаващи от обучаемите творчески личности;

- обучаемите да умеят да ползват придобитите знания за решаване на проблеми, да са усвоили частните закони на различните науки и да ги привеждат в изпълнение в областта на военната наука;

- обучаемите да знаят, да разбират, да използват, да анализират, да систематизират, да проявяват творчество за постигане на определените цели.

Задачите, които трябва да осигурят достигането на този критерий, могат да бъдат: изработване на стил на мислене, позволяващ определяне на проблема и намиране на най-точното и икономично решение; обучаване на изкуство да се използват знанията; пълно реализиране методите на организаторско мислене и развитие на обучаемите като творчески личности. Това може да стане, ако вместо репродуктивно предаване на информация в хода на учебния процес се организират групови изследователски дейности за придобиване на нови знания. В такъв случай обучаемите ще бъдат ориентирани не към получаване на правилния отговор, а към разбиране по какъв начин е получен.

Този начин на мислене е основа, която осигурява не толкова получаване на определени знания, но и тяхното умело прилагане в практическата работа с цел осигуряване постигането на необходимите способности за изпълнение на поставените цели.

В програмите за обучение следва да намират място дисциплини, модули и теми, осигуряващи високо качество в теоретичната и практическата подготовка, обучение в създаване на способности за реализиране на новости, извършване на научноизследователска работа, които да осигурят постигане на критерия „творчество”. Справедливо е да се посочи, че в последно време „теоретиците на военната наука все по-често поставят въпроса, че е необходим принципно нов подход към конструирането и развитието на военната наука”. Това може да се реализира чрез нова образователна политика и тя да бъде една от приоритетните задачи за цялата система за професионална квалификация.

Основните стълбове за усъвършенстване на обучението на артилерийските специалисти се изразяват в:

- повишаването на мотивацията на преподавателите и обучаемите;
- повишаването на равнището на подготовка на преподавателите;
- внедряването на иновационни методи на обучение;

- информатизация на процеса на образователната дейност.

Повишаването на мотивацията на преподавателите и обучаемите е най-важното направление в дейността на занимаващите се с ръководство на системата за придобиване на професионална квалификация на артилерийските специалисти както и на научно-преподавателския състав. Да накараш някого да учи и мисли е невъзможно. Може да се принуди всеки да изпълнява формални дейности за обучаване и преподаване: да се идва навреме и да се присъства на занятия; да се напуска работното място след края на работното време; да се полагат предвидените по учебните програми изпити; да се разработват формални, без научна стойност курсови проекти, есета и др. Това обаче в никакъв случай не означава, че са постигнати целите на обучението, най-вече формирането на творческо мислене. Затова се изисква определена мотивация от участниците в образователния процес.

Нивото на мотивацията на преподавателите и обучаемите се определя от взаимосвързани и неразделни фактори:

- убеждението, че само висшето военно образование е това средство, което позволява успешно да се изпълняват целите на операциите;
- обучаемите трябва да разберат, че кариерното им развитие е резултат от техния труд, а не от наличие на диплома за завършено висше военно образование. Трябва да знаят, че то не дава право от само себе си да се заемат ръководни длъжности, ако не се стремят да се доказват непрекъснато, да се научат да анализират, да могат да вземат правилни решения в условия на неопределеност, прилагайки най-новите постижения на военната и другите науки, на поуките от практиката.

Интересът към обучението възниква в хода на правилната организираност и творчески насочен образователен процес, който зависи най-вече от начина на преподаване; непрекъснатото представяне на новости в теорията и практиката; вида, качеството и формите на учебните занятия по всички дисциплини; съотношението на активните и пасивните форми на занятията; предоставените възможности за самостоятелна работа и др.

Повишаването на равнището на подготовка на преподавателите определя тяхната мотивация и способности за овладяване и преподаване на необходимите знания на обучаемите, самостоятелност в разсъжденията, увереност в себе си, бърза и правилна ориентация в сложна и неопределена обстановка и способност да направят от себе си творчески личности. Само ако са такива, могат да създават от обучаемите творци, способни да вземат решения при възникване на кризисни ситуации и управление на различни формирования при висока неопределеност на обстановката. От психологията е известно, че само личност може да създаде нова личност и само талант може да създаде и издигне нов талант.

Оттук възниква и една от главните задачи в системата за придобиване на професионална квалификация на артилерийските специалисти, чието изпълнение може да доведе до повишаване на ефективността в учебния процес - подготовката на преподаватели творци, а не търсещи репродуктивно мислене от обучаемите. Това изисква и непрекъснато повишаване знанията и уменията на преподавателите чрез самостоятелна работа и изпращане на курсове за повишаване на квалификацията у нас и в чуждестранни военноучебни заведения, ротация за работа в оперативните, включително в международни структури, които трябва да залегнат в перспективните планове за развитие на преподавателския състав на НВУ.

Внедряването на иновационни методи на обучение цели преминаване от майсторство към творчество. По този начин може да се постигне по-лесно и по-бързо овладяване на знанията и усъвършенстване на уменията, формиране на творчески светоглед, развиване на способностите да се вземат най-ефективни и икономични решения и да се работи в екип при ръководене на формированията.

Използването на различни методи на обучение трябва да е насочено към развиване познавателната дейност на обучаемите, под умелото ръководство на преподавателя. Все по-нарастващият обем от знания трябва да е съпроводен с увеличаване на изучаваните литературни източници, бързо ориентиране в научната информация в тях и творческото ѝ извличане като изводи, препо-

ръки за доразвиване и начини на използване в практическата дейност.

Посредством прилаганите методи в обучението преподавателите трябва да се стремят да анализират и оценяват хода и резултатите от учебния процес, да правят необходимите корекции в учебните програми и учебното съдържание и непрекъснато да търсят новостите в преподавания материал. Те следва непрекъснато да създават проблемни ситуации и да организират подготовката на обучаемите за правилното и точното им изучаване, да осигуряват оптимално съчетаване на използването на готови изводи и препоръки и търсенето на научност при решаване на определени учебни задачи и прилагане на творчество в цялостната дейност.

Репродуктивният метод се реализира чрез непрекъснато даване на указания и провеждане на инструктажи за подготовка на всяко занятие и предполага непрекъснато ръководене на обучаемите от преподавателите в процеса на ученето. Най-често се съчетава с използване на обяснително-илюстрирания метод, при който преподавателят обяснява учебното съдържание с онагледяване със схеми, графици, презентации и др. Репродуктивният метод обогатява знанията, уменията и навиците на обучаемите и поставя основите на формиране у тях на мисловни процеси, но не гарантира творческото им развитие.

Проблемният метод на обучение е съвременен и е насочен към формиране на самостоятелност, развиване на логическо, рационално, критично и творческо мислене и на познавателни способности. Този метод способства за развитие на интелекта на обучаемите, тяхната емоционална сфера, а на тази основа - за формиране на нов вид мислене. В това се заключава и главната разлика на проблемния метод от традиционния обяснително-илюстриран метод на обучение, който в момента е основен. При това проблемният метод на обучение предполага не само усвояване на резултатите от научното познание, но и на пътищата за постигане на познанието, с което се развива и творческата дейност на обучаемите.

За преподавателите от НВУ реализирането на проблемния метод на обучение следва да е приоритетна задача. Защото намаленото време за обучение и съотношението на лекции към други форми на обучение (30 % към 70 %) все повече затрудняват прилагането на обяснително-илюстрирания метод и ефективността от него в бъдеще ще бъде много ниска.

Евристичният метод на обучение е специален и сравнително нов, който се използва за решаване на творчески задачи в процеса на откриване на новото. Той може да се прилага при провеждане на групови упражнения и решаване на тактически летучки, но е най-ефективен при военни игри и разработване на курсови проекти.

Изследователският метод на обучение е съвременен и предполага организация при провеждане на обучението, при която обучаемите са в положение на изследователи: самостоятелно определят и поставят проблема, търсят и намират методи за неговото решаване, изхождайки от известните данни, правят се изводи и обобщения, формулират се нови идеи, постигат се определени научни резултати, а не се търси готовият им вид. В зависимост от степента на сложност и подготовката на обучаемите се използват няколко нива на този вид обучение.

На първо ниво преподавателят поставя проблема и набелязва методи за неговото решаване, а обучаемите използват определени методи, се явяват само изпълнители.

На второ ниво преподавателят поставя проблема, а обучаемите сами търсят и намират методи за неговото решаване.

На трето ниво обучаемите самостоятелно формулират проблема, предлагат методи за неговото решаване и постигат резултат.

Този метод на обучение може да се прилага при разработване на курсови проекти, реферати, есета, при провеждане на изследователски учения, при участие в научни конференции и др.

Внедряването на иновационни методи на обучение зависи от степента на прилагане на информационните технологии в обучението. За целта е необходимо да се създаде единно информационно пространство в НВУ. Основни елементи могат да бъдат електронни учебници, електронни библиотеки и библиографски каталози и справочници, информационна и справочна система за всички новости в областта на военната наука, методически занятия за обмяна на опит в преподаването на различни учебни дисциплини, събиране и обобщаване на факти от практиката и оформ-

мянето им като поуки за практическата работа, тестов контрол на обучението и др. При тези процеси повишаването на ефективността следва да се търси не чрез предаване на определени знания, а чрез тяхното придобиване след указания от преподавателите за нивото на изучаване на проблемните въпроси. Електронните учебници притежават редица предимства пред останалите източници. Те могат да се актуализират в съответствие с настъпили промени в учебното съдържание или в резултат на нови постижения на военната теория и практика, значително по-евтини са и са достъпни за всички обучаеми.

От това може да се заключи, че при организацията на учебния процес в конкретната ситуация е важно да се подходи креативно към избора на педагогическа концепция, за да се реализират принципите на творческо обучение. При това е необходимо да се вземат предвид целите и задачите на специфичното обучение на конкретните артилерийски специалисти, съдържанието на изучавания материал, нивото на усвояване, категорията на обучаемите и техния период на обучение, с други думи, в програмите за подготовка и обучение следва да намират място дисциплини, модули и теми, осигуряващи високо качество в теоретичната и практическата подготовка, обучение в създаване на способности за реализиране на новости, които да осигурят постигане на критерия „творчество“. Това може да се реализира чрез нова образователна политика и тя да бъде една от приоритетните задачи за цялата система за придобиване на професионална квалификация на военнослужещите.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Атанасов А., Управление на знанието в системата на военното образование, 2010, стр. 129-131 СУБ Секция „Сигурност“ ISBN: 978-954-9348-27-9.
2. Военна педагогика, ВИК „Св. Георги Победоносец“, София 1993.
3. Илиев, К., Подходи за обучение на бъдещи офицери в някои от водещите армии на НАТО. International Scientific Conference, Collection of papers, 2017, стр 453-459, ISSN 2367-7902.
4. Кацев, И., Проблеми на обучението, подготовката и сертифицирането на специалисти по информационна сигурност. *MATTEX 2018*, т 2, ч 1, стр. 164-169, ISSN: 1314-3921.
5. Ненов, Н., Традиции в обучението на артилерийските кадри. Артилерийска научна конференция, 2007.
6. Rogers, C. Freedom to Learn. Columbus. Ohio: Merrill, 1990.